

Η ΚΡΙΣΗ, Η ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η εκπαίδευση στην ιστορία της ανθρωπότητας είχε δύο βασικές όψεις:

- A.** Η μία όψη ήταν η εκπαίδευση που συνδέθηκε με την ανθρώπινη δημιουργικότητα και ελευθερία και που συναντήθηκε συγκυριακά σε μικρούς αριθμούς δημιουργικών στοχαστών σε όλες τις εποχές. Ήταν μια σχέση θεμελιώδους και πνευματικής μαθητείας με ουσιαστική διάσταση βιωματικής αυτομόρφωσης του ανθρώπου.
- B.** Η άλλη όψη της εκπαίδευσης ήταν η μεταφορά μεθόδων και απόψεων – με την αυθεντία της γνώσης κάθε φορά – σε μεγαλύτερους αριθμούς και με μια βασική αδράνεια που περιόριζε το ρίσκο ενός υποκειμενισμού στους εκπαιδευόμενους.

Στην πρώτη περίπτωση, ο υποκειμενισμός αύξανε αλλά άφηνε πίσω του ένα αποτύπωμα μιας ειδικής οπτικής γωνίας– έστω ακόμη και όταν η εκπαιδευτική μέθοδος χαρακτηριζόταν από το πρωτόκολλο που εφαρμοζόταν στην δεύτερη περίπτωση – και μιας πρισματικής συστημικής προσέγγισης προς το επιστητό. Αυτό έγινε με τις φιλοσοφικές σχολές. Με αυτόν τον τρόπο, διαμορφωνόταν ένας συσχετισμός τόσο μεταξύ των ηγετικών παραγόντων διαμόρφωσης συστημάτων σκέψης όσο και με τους μαζικούς συντελεστές της διαμόρφωσής τους. Έτσι, συναντιόνταν η ποιοτική ιδιαιτερότητα και ιδιοτροπία με την ποσοτική δυναμική, με μια δυναμική μαζικής ομοιομορφίας.

Εξειδικευμένη άγνοια

Και μέσα στη μαζική δυναμική και ομοιομορφία εμφιλοχωρείται μια ιδιαιτερότητα, όπως και ένας εξαιρετικός υποκειμενισμός, όχι υπό την έννοια της αξίας του, αλλά υπό την έννοια της δυναμικής του μεγέθους του. Αυτό φαίνεται, επίσης, στις στατιστικές δημοσκοπήσεις «γνώσης και άποψης» στους ανθρώπους που έχουν αποφοιτήσει από τη σύγχρονη τριτοβάθμια εκπαίδευση. Διαπιστώνεται το συχνό φαινόμενο της άγνοιας ή της πλάνης πάνω σε θέματα που εμπίπτουν ακόμη και στο γνωστικό αντικείμενο σπουδών τους. Παρατηρείται μια απροσδόκητη άγνοια ή προκατάληψη ακόμη και στο πεδίο του ειδικού αντικειμένου των σπουδών αλλά και στο γενικότερο πεδίο τους, κάτι που προδίδει την αδυναμία αξιοποίησης της ενιαίας μεθοδολογίας και του ερμηνευτικού σχήματος που παρέχεται από το εκπαιδευτικό σύστημα για τη νεωτερικότητα.

Διαπιστώνεται, παράλληλα, η ύπαρξη ενός έντονου υποκειμενισμού, εκεί ακριβώς όπου υπάρχει εκπαιδευτική μεθοδολογία και διδασκαλία μεθοδολογίας για την κοσμοθεώρηση, τόσο του ειδικού και του μέρους όσο και του γενικού. Ο υποκειμενισμός αυτός έχει αφήσει τα αποτυπώματά του –τις παραδοξότητές του– ακόμη και σε μεγάλες δημιουργικές προσωπικότητες, σε μεγαλοφυΐες ή ιδιοφυΐες. Αυτά όμως τα σημεία δεν τα προσεγγίζουμε και δεν τα ανιχνεύουμε ή διακρίνουμε, συνήθως, γιατί τις περισσότερες φορές δεν είμαστε διεξοδικοί στην μελέτη του έργου και του βίου τους.

Παλαιότερα, αυτός ο υποκειμενισμός είχε την δυνατότητα διαμόρφωσης *συστημικών* σχολών, καθώς έλειπε το πεδίο της μεθοδολογικής πειραματικής ή αντικειμενικοποιημένης μεθοδολογίας και ερμηνείας. Αυτό είχε ως συνέπεια το αφητηριακό εύρος των θεμελιωδών εννοιών των σχολών αυτών να είναι ιδιαίτερα γόνιμο και διαφοροποιημένο. Αργότερα, όμως, παρά το γεγονός ότι ουδέποτε καταργήθηκε ο υποκειμενισμός και η εποχικότητα των εννοιών, αυτός ο υποκειμενισμός μετατέθηκε σε κάποια στοιχεία, όπως στο θέμα των λεγόμενων «στοιχείων» των φυσικών επιστημών, όπου η σύγχρονη επιστήμη τα μετέθεσε ως

φάσεις της αλληλενέργειας, ως «ενεργειακές καταστάσεις» ή καλύτερα «φάσεις», καθώς αναγνωρίζει μόνο δύο βασικές καταστάσεις: τη φάση αυτή που περιλαμβάνει τις οικείες τρεις φάσεις (στερεή, υγρή και αέρια), όπου το «πυρ» συμβολίζει την ενεργειακή παράμετρο, την θερμική δυναμική και την «κατάσταση του πλάσματος», που είναι η κατάσταση των αστέρων ή της θερμοπυρηνικής σύντηξης.

Οι πρώτες αρχικές έννοιες, λοιπόν, υπήρχαν με ένα ποικίλο αλλά και, αντικειμενικά, περιορισμένο αναγωγικό, λογικό και οντολογικό εύρος. Το οντολογικό εύρος – θα έλεγε κανείς – δεν έχει μετατοπιστεί ουσιωδώς. Αυτό που έχει αλλάξει είναι μόνο το εύρος της αντικειμενικής αναφοράς των πρώτων εννοιών, το οποίο έχει διευρυνθεί. Επίσης, το λογικό ή εργαλειακό διαμεσολαβητικό εύρος των πρώτων εννοιών έχει αποκτήσει μεγαλύτερο πλούτο και πλουραλισμό, συνδεδεμένο με τον μαθηματικό λογισμό, την λογική, την επιστημολογία, την γνωσιολογία κ.λπ.

Έτσι, λοιπόν, σήμερα, έχουμε φτάσει σε μια συνθήκη όπου η γονιμότητα και η δημιουργικότητα των πρώτων και θεμελιακών εννοιών έχει περιοριστεί από έναν πολύ μεγάλο όγκο αντικειμενικής λειτουργικής αναφοράς, με διαδικασίες πειραματικής δέσμευσης και επαληθευσιμότητας καθώς και τεχνολογικής αξιοποίησης.

Παρ'όλα αυτά, ενυπάρχουν οι φαινομενολογικές ή υπερβατολογικές αναφορές της συνείδησης, τις οποίες προσπαθούμε να ξορκίσουμε ως ένα παράλογο ή ρασιοναλιστικό στοιχείο. Παράλληλα, αυτές οι αναφορές έχουν γίνει αντικείμενο διεργασιών και εννοιών που αφορούν το υποσυνείδητο, το ασυνείδητο, τη «σχέση του Εγώ με το Εκείνο» ή το «Εγώ με το Υπερεγώ». Οι φαινομενολογικές ή υπερβατολογικές αναφορές της συνείδησης έχουν γίνει αντικείμενο μιας «ειδικής» επιστημονικής σχολής και όχι ακριβώς επιστήμης υπό την τυπική έννοια του όρου, όπως επίσης και της ψυχολογίας, που προσπαθεί να παρακολουθήσει την όλη διαδικασία με το γενικό ενδιαφέρον κατανόησης των φαινομένων και του φαινότυπου της συνείδησης.

Παρομοίως, οι νευροεπιστήμες και η γλωσσολογία προσπαθούν να λειτουργήσουν με την δική τους δυναμική αντικειμενικοποίησης και ερμηνείας των μηχανισμών του πεδίου αυτού της συνείδησης, δίνοντάς του έναν συμβολικό, επικοινωνιακό, διαμεσολαβητικό χαρακτήρα ή μια αμιγώς βιολογική ερμηνεία, που εξοπλίζεται, επί παραδείγματι, και από την θεωρία της πληροφορίας.

Η ορθολογιστική ομοιομορφία ως μια -μεταξύ πολλών- χρωματική ακτινική δυναμική

Το «πρόβλημα» της αδυναμίας να διαμορφωθεί μια ορθολογιστική ομοιομορφία, που αποτελεί και το όνειρο της νεωτερικότητας, παραμένει και θα παραμένει επί μακρόν στην ανθρώπινη φύση, καθώς φαίνεται ότι αυτή η προσέγγιση είναι μόνο μια χρωματική ακτινική δυναμική από τις πολλές. Αυτή η προσέγγιση δεν παρέχει, όμως, πληρότητα μελέτης του επιστητού, ενώ περιορίζεται αναπόφευκτα από την δική της φασματική ελλειμματικότητα.

Είναι, ίσως, πολύ ενδιαφέρουσες κάποιες εναλλακτικές προσεγγίσεις που έχουν γίνει στην ερμηνεία της φυσικής πραγματικότητας, όπως αυτές που επιχείρησε ο Γιόχαν Βόλφγκανγκ Γκαίτε, ο Έντγκαρ Άλλαν Πόε και, ενδιάμεσα, άλλοι μελετητές, όπως ο Φέχνερ σε θέματα φυσικής, και φιλόσοφοι, όπως ο Ανρί Μπερξόν, ο Άλφρεντ Νορθ Ουάιτχεντ ή ο Έντμουντ Χούσερλ.

Σε γόνιμη αντιδιαστολή κινούνται οι προσεγγίσεις που κάνουν και οι επιστήμονες, χωρίς να παραβλέψουμε τον στοχαστικό δυισμό της επιστημονικής κοινότητας που στοχάζεται ευρύτερα φιλοσοφικά και εκφράζεται με διαπρεπείς επιστήμονες, όπως ο Βέρνερ Χάιζενμπεργκ, ο Βόλφγκανγκ Πάουλι, ο Νίλς Μπόρ, ο Ντέιβιντ Μπόμ κ.ά.

Υπάρχει, δηλαδή, ένα γόνιμο πεδίο αναζήτησης της επιστήμης – τόσο της οντολογικής όσο και της ερμηνευτικής κοσμοθεώρησης των αντικειμενικών αναφορών – που δεν το έχουμε και δεν μπορούμε να το εντάξουμε στην βιομηχανοποιημένη βιωματική του εγχειρήματος της νεωτερικότητας για μια ορθολογιστική ομοιομορφία.

Η «ορθολογιστική ομοιομορφία» γνώρισε τις ακρότητές της στις

περιπτώσεις της Μαρξιστικής κοσμοθεωρίας, τόσο με την μορφή του ιστορικού και επιστημονικού υλισμού όσο και στο πιο εξειδικευμένο μέρος της, στη βιομηχανοποίησή του.

Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η άνοδος και η πτώση του Σοβιετικού αγρονόμου Τροφίμ Λισένκο.

Κόντρα σε πλήθος επιστημονικών αποδείξεων για το αντίθετο, υποστήριζε ότι τα φυτά μπορούν να μεταφέρουν επίκτητες ιδιότητες στους απογόνους τους. Τις απόψεις του τις επέβαλε για κάποιο χρονικό διάστημα, όταν απέκτησε ισχυρή πολιτική στήριξη. Η προσπάθειά του στο Αγρονομικό Ινστιτούτο του Κιέβου ήταν να αυξήσει την παραγωγή, μετά από τον καταστροφικό εμφύλιο πόλεμο, ενσωματώνοντας στην πράξη την μαρξιστική ιδεολογία.

Το ίδιο ζήτημα βλέπουμε στην κυκλικότητα μεταξύ της αναλυτικής-ατομικής και της ολιστικής-συνθετικής αναγωγής. Το βλέπουμε, επίσης, στην μεταβλητότητα της επικέντρωσης, όπου ανακαλύπτεται και μεγιστοποιείται ο ρόλος που αποδίδεται είτε σε έναν στοιχειώδη παράγοντα, είτε σε ένα σωματίδιο, είτε σε γονίδιο – σε άλλο επιστημονικό πεδίο και σε άλλη κλίμακα – και στη συνέχεια σχετικοποιείται σε σχέση π.χ. με μια διαφορετική μοντελοποίηση που αφορά το «φυσικό» πεδίο ή το «κοσμολογικό μοντέλο» ή, από την άλλη μεριά, τον βιολογικό οργανισμό ή το πεδίο των επίκτητων και περιβαλλοντικών συστημικών αναδράσεων κ.λπ. Αυτή η δυναμική αλληλεπίδρασης αναδεικνύεται ολοένα και πιο μη-γραμμική.

Το παράδειγμα του προβλήματος των τριών σωμάτων

Εδώ μπορούμε να στοχαστούμε το θεμελιώδες αφετηριακό ζήτημα των τριών σωμάτων με τη μεγάλη συμβολική αρχετυπική δυναμική του και την ιδιαίτερη αδυναμία επίλυσης και ένταξής του σε μια δομή πλήρους μετρησιμότητας. Είναι το πρόβλημα του προσδιορισμού του κατά πόσο καταλυτικές είναι οι συνθήκες, οι τροχιές και οι αλληλεπιδράσεις τριών σωμάτων, όπως π.χ. ο ήλιος, η γη και η σελήνη. Τώρα πια ξέρουμε πόσο κρίσιμες ήταν οι συνθήκες και των τριών αυτών σωμάτων, τόσο για το βιολογικό

και πολιτισμικό γίνεσθαι όσο και για την βιολογική ανάδειξη του γεωλογικού παράγοντα στη γη, αλλά, τελικά, και – αυτό που θα έλεγε ο Ντεγιάρ Ντε Σαρντέν – για την ανάδειξη της Νοόσφαιρας από την Βιόσφαιρα. Μαθηματικά, όμως, αυτό το πρόβλημα εισήγαγε την ανάγκη της μη-γραμμικής πολικότητας και της ολιστικής δυναμικής των διαμορφωτικών διακυμάνσεων και αλληλεπιδράσεων.

Έτσι, λοιπόν, γνωρίζουμε ότι από το πρόβλημα των τριών σωμάτων γεννήθηκε η μη-γραμμική δυναμική που ολοκληρώνεται επιστημονικά μέσα από φαινόμενα – όπως το «φαινόμενο της πεταλούδας» –, που συνδέουν τον μικρόκοσμο και τον μακρόκοσμο και αναδεικνύουν μια δυναμική τόσο κβαντική όσο και συνεκτικότητας, επέκεινα και της τοπικότητας, που είναι ακόμη επιστημονικά εν τω γίνεσθαι, και συνδέεται, από τη μια, με την συστημική θεωρία και, από την άλλη, με την ολιστική δυναμική των πολύπλοκων συστημάτων, με τις δομές διάχυσης και τις δυναμικές διακύμανσης.

Βλέπουμε πως το όνειρο της εκπαίδευσης να οδηγήσει σε μια αδρή, ορθολογική, επιστημονική «θεωρία των πάντων» – ως ματεριαλιστική αιτιατότητα και απόλυτη αντικειμενικότητα – είναι εκτεθειμένο σε ενδογενείς αντιφάσεις, όπως αυτές που ανέδειξε ο Κουρτ Γκέντελ στο πεδίο των μαθηματικών και που ισχύουν και στη φυσική πραγματικότητα πολύ περισσότερο[1], όπως και στη βιολογική επιστήμη. Θα αποτελούσε μια μεγάλη ανατροπή π.χ. για τους βιολόγους η επιβεβαίωση των Λουί Ντε Μπρολί και Λέο Μπρίλλουιν, υπό την έννοια της αναγνώρισης της θεμελιακότητας και της μεγαλύτερης ευρύτητας των βιολογικών νόμων έναντι των φυσικών, καθώς η βιολογική επιστήμη αναπτύχθηκε ως εποικοδόμημα της φυσικοχημείας και όχι ως περιέχουσα την φυσικοχημεία.

Τότε ίσως ξαναθυμηθούμε τον «υλοζωισμό», το πολύ αρχαίο ρεύμα σκέψης, το οποίο, κατ' ουσίαν, όμως, έχει σύγχρονους εκφραστές του μεγάλους επιστήμονες και θεωρητικούς, ακόμη και του μαθηματικού λογισμού, όπως ο Άλφρεντ Νορθ Ουάιτχεντ και άλλοι.

Κάναμε αυτή την παρέκκλιση στο πεδίο της γλωσσολογίας και της επιστημολογίας των εννοιών, γιατί σε αυτό ακριβώς το σημείο είναι όπου οι δύο βασικές μεθοδολογίες εκπαίδευσης αλληλεπίδρασαν και ωσμήθηκαν ιστορικά στην κατεύθυνση τόσο μιας δύναμης βιωματικής σύλληψης ιδεών όσο και μιας δέσμευσης ή επαγωγής των ιδεών, ενός αντικειμενικού καταβολισμού των ιδεών, ή – θα λέγαμε απ’ την άλλη – ως πεδίο μαζικής συστηματικοποίησης, καθολικοποίησης του επιστητού και, εργαλειακά, αποτελεσματικής εξειδίκευσής του.

Ερωτήματα για το περιεχόμενο και το πεδίο της εκπαίδευσης

Ας θέσουμε όμως ερωτήματα για το περιεχόμενο και το πεδίο της εκπαίδευσης.

- Ποιο ήταν το σχολείο του Γκαίτε;

Ο Γκαίτε αυτομορφώθηκε! Αν ο Γκαίτε είναι ένας παγκόσμιος εκφραστής της τέχνης και του στοχασμού, θα μπορούσε να πει κανείς ότι αυτή η αυτομόρφωση αποτελεί διαπλαστική και δημιουργική, ακόμη και υπερρεαλιστική ελευθερία – για να χρησιμοποιήσουμε τον Μανιφεστικό όρο του Αντρέ Μπρετόν· μια ελευθερία του φανταστικού, μια ποιητική άδεια.

- Ποιο ήταν, επίσης, το σχολείο του Τόμας Έντισον, στον οποίο χρωστάει τόσα πολλά ο τελείως βιομηχανικός σύγχρονος τεχνικός πολιτισμός;

Ήταν η αυτομόρφωσή του και το ερευνητικό του ενδιαφέρον. Έτσι ερχόμαστε στον προβληματισμό του Όσκαρ Ουάιλντ για την εκπαίδευση:

Η εκπαίδευση είναι ένα θαυμαστό πράγμα, αλλά είναι καλό να θυμόμαστε καμιά φορά πως τίποτα που αξίζει να γνωρίσει κανείς δεν μπορεί να διδαχθεί.”[2]

Ο Όσκαρ Ουάιλντ έδειξε τον άλλο τρόπο με τον οποίο μπορεί να προσεγγίσει κανείς τα πράγματα, την «άλλη χρωστική». Ερχόμαστε, δηλαδή, να ανακαλύψουμε τη φασματικότητα της παιδείας.

- Ποιο ήταν το σχολείο του Σωκράτη;

Το σχολείο του Πλάτωνα ήταν ο Σωκράτης.

- Ποιο ήταν το σχολείο του Σωκράτη, του Βούδα, του Χριστού, του Μωάμεθ;

Οι ίδιοι υπήρξαν σχολεία για μας και εκατομμύρια άλλους.

Από την άλλη μεριά, ακόμη και στους άλλους χρωστικούς ή φασματικούς τομείς της εκπαίδευσης, η ακαδημαϊκή κοινότητα έχει αποτύχει τραγικά απορρίπτοντας κατ' επανάληψιν καλλιτέχνες, όπως ο Αύγουστος Ροντέν, [3] και επιστήμονες, όπως ο Εβαρίστ Γκαλουά[4]. Καλλιτέχνης ο πρώτος, επιστήμονας και θεμελιωτής της θεωρίας των ομάδων ο δεύτερος.

Εδώ βλέπει κανείς ξανά τόσο τον ανθρώπινο παράγοντα όσο και τη φασματικότητα με την οποία πρέπει να σταθούμε στο θέμα της παιδείας. Αυτό είναι ανάγκη να το κάνουμε στη σημερινή εποχή της αποθέωσης της μαζικής εκπαίδευσης και της τεράστιας απελευθέρωσης της πληροφορίας και της γνώσης, που σημειώνει μια τεράστια πρόοδο σε μαζικό επίπεδο για την ανθρωπότητα.

Φασματικές ασυνέχειες

Ταυτόχρονα, βλέπει κανείς κάποια παράξενα ελλείμματα στη γενεακή δυναμική και παράξενες εναλλαγές. Στην τελευταία γενεά λείπουν όψεις στοχασμού ή βιωματικής που ενδεχόμενα αποτελούν κρίσιμους ρυθμιστές της σχέσης μας, π.χ. στα ζητήματα των ιστορικών ή των περιβαλλοντικών σύγχρονων συνθηκών. Παρομοίως, σε επικοινωνιακό επίπεδο, είναι απόντες οι ατομικοί στοχαστές ή ομάδες στοχαστών και ρευμάτων. Υπάρχουν ιστορικά βάσιμες φασματικές ασυνέχειες.

Δεν ήταν παράξενο, λόγου χάριν, που σταμάτησε το γίγνεσθαι της κλασικής μουσικής; Δεν είναι παράξενο που σταμάτησε το φιλοσοφικό γίγνεσθαι την ώρα που υπάρχουν πάρα πολλοί λόγοι για να συνεχιστεί ένα τέτοιο γίγνεσθαι;

Είμαστε ταυτόχρονα στην εποχή που έχει την μεγαλύτερη διάχυσή της η κλασική μουσική ως ακρόαση, παρά το γεγονός ότι υπάρχει

μια δυναμική τελείως διαφορετική στην μουσική δημιουργία και ψυχαγωγία. Στην πραγματικότητα, βέβαια, ουδέποτε ήταν βιωματικά μαζική η κλασική μουσική, απλώς κάποια στιγμή ήταν αγοραία και τελετουργικά κυρίαρχη. Σήμερα, για την κλασική μουσική υπάρχουν πολύ περισσότερα ερείσματα μέσα από τις δυνατότητες που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία και το εκπαιδευτικό σύστημα. Αντιστοίχως, ερεθίσματα για φιλοσοφικό στοχασμό έχουμε πάρα πολλά. Παρ' όλα αυτά, αυτή η δυναμική είναι ανενεργός.

Οι ομαδικοί κύκλοι των ρευμάτων σκέψης και των ομάδων στοχασμού στην ιστορία αποτελούν μια φασματικότητα για την πολιτισμική δημιουργία και την εκπαίδευση. Αυτές οι ομάδες πρέπει να θεωρηθούν άμεσα και στενά συνδεδεμένες στην ιστορία και τον πολιτισμό της ανθρωπότητας.

Κύκλοι ιδεών και ανθρώπινη δημιουργία

Η ανάπτυξη της ζωγραφικής, με την έννοια της μεγάλης δημιουργίας, δεν συμπίπτει χρονικά με την περίοδο της αντίστοιχης μουσικής δημιουργίας— αυτό δεν συμβαίνει μόνο στην τέχνη. Το βλέπουμε και στις φάσεις του μαθηματικού στοχασμού, στις παραλληλίες, επίσης, της εναλλακτικότητας – που έχουν αρχίσει πλέον και μελετώνται, οι παραλληλίες π.χ. των επιστημονικών εγχειρημάτων με τα καλλιτεχνικά εγχειρήματα. Το ότι δεν έχει μελετηθεί συστηματικά ο παραλληλισμός και διαφοροποίηση των χρονικών φάσεων των ρευμάτων ανθρώπινης δημιουργίας ίσως είναι απότοκο μιας αίσθησης μειονεξίας όλων απέναντι στη φιλοσοφία. Η φιλοσοφία αποτελεί τον γεννήτορα όλων των τομέων και η εκκρεμής κίνηση των φιλοσοφικών ρευμάτων είναι παράλληλη ρευμάτων ανθρώπινης δημιουργίας. Έτσι, επειδή ένας τέτοιος ρόλος μελέτης θα αναδείκνυε ηγετικά ξανά τη φιλοσοφία, πολλοί δεν ανέδειξαν αυτήν τη θεματική.

Όμως, όλο το γίνεσθαι της ψυχανάλυσης και της ψυχολογίας ξεκίνησε από τον φιλοσοφικό στοχασμό και αυτό φαίνεται μελετώντας το ιδρυτικό πεδίο της. Οι Άρθουρ Σοπενχάουερ, Φρίντριχ Βίλχελμ Γιόζεφ Σέλλινγκ και Γιόχαν Γκότλιμπ Φίχτε έχουν όλες τις πρώτες βασικές σκέψεις ή αναφορές του Φρόιντ,

μεταξύ άλλων. Ο Εμμανουήλ Καντ και ο Φίχτε είναι οι προπομποί του Αντλερικού μοντέλου εξειδίκευσης της ψυχανάλυσης και της ψυχολογικής θεωρίας. Ο υπαρξιστής φιλόσοφος Σέρεν Κίρκεγκωρ υπήρξε η έμπνευση της σχολής των υπαρξιστικής ψυχολογίας.

Όπως είχε παρατηρήσει ο Πρόκλος και ο – υπό μια πολύ παράξενη σύμπτωση – Ζάκ Γκυγιωμό, επαναλαμβάνοντας τον Φρίντριχ Έγκελς, στο κεφάλαιο «Κυβερνητική και Διαλεκτικός Υλισμός και Διαλεκτική», στη μελέτη του για την Κυβερνητική και την «Διαλεκτική στη Φύση», οι ιδέες κάνουν κύκλους στην ιστορία και αναγεννώνται. Το ίδιο έχει πει ο Αντρέ Ζίντ, διαπιστώνοντας ότι «όλα έχουν ειπωθεί, μένει όμως να τα ξαναπούμε με άλλον τρόπο», μόνο που εμφανίζεται κάθε επόμενη φορά μια διεύρυνση όχι μόνο του φασματικού εύρους αλλά και της δυναμικής και του πλουραλισμού. Ξεδιπλώνεται, με άλλα λόγια, μια φασματικοποίηση μέσα στην πιο ευρεία φασματικότητα στο επιστητό μας.

Ενοποίηση Ανατολής και Δύσης

Ας επανέλθουμε στους κύκλους των ιδεών γύρω από την εκπαίδευση. Οι κύκλοι των ιδεών στην Δύση ξεκινούν από τον Πλατωνικό στοχασμό και τη μεταρρύθμιση του Σόλωνα, που θέτει το ζήτημα της εκπαίδευσης σε προτεραιότητα και σε γονεϊκό και πολιτειακό καθήκον. Στην Ανατολή, υπήρξε μεγαλύτερο ιστορικό και προσωπικό βιωματικό βάθος γύρω από το ζήτημα της εκπαίδευσης, δυστυχώς, όμως, μέσα σε ένα πολιτικό πλαίσιο το οποίο δεν έφτασε το επίπεδο έκφρασης ελευθερίας της Δύσης. Εκτός από αυτήν την διαφορά μεταξύ Ανατολής και Δύσης στο πολιτικό επίπεδο, διαπιστώνεται και διαφορά στη μέθοδο. Αυτό επισημαίνει ο Ωρομπίντο καταλήγοντας στο ότι στην Ανατολή έχουμε προσανατολισμό προς την ενορατικότητα και την πνευματικότητα, ενώ στη Δύση προς την διανόηση και στον – βήμα προς βήμα – αιτιολογικό καταβολισμό της συνείδησης μας.

Αυτές οι δύο βασικές διαφορές δίνουν ένα ανάλογο συγκριτικό πλεονέκτημα και ένα μειονέκτημα στην Ανατολή και στη Δύση. Η πρώτη απόπειρα να γίνει βιωματική ενοποίηση αυτών των μοντέλων ξεκινά με τον Πυθαγόρα και τον Σωκράτη στη Δύση, για να υποστεί μια κάμψη στην πληρότητά του το εγχείρημα εξ αρχής. Η

δεύτερη και πιο πλήρης προσπάθεια να γίνει ενοποίηση αυτών των μοντέλων γίνεται ακριβώς στην αφετηρία της νεωτερικότητας με τον Ζαν Ζακ Ρουσσώ, στο έργο του «Αιμίλιος». Με το πολύπαθο αυτό έργο συμβαίνει το παράξενο ότι, ενώ το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα θεωρεί ότι έχει μέσω αυτού του βιβλίου Ρουσσωϊκές καταγωγές και καταβολές, στην πράξη αυτές κάθε άλλο παρά Ρουσσωϊκές είναι.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να συμπληρώσουμε την ιδιαίτερη συνεισφορά των κριτικών του σχολαστικισμού, ο οποίος βέβαια δεν αντιπροσώπευε ακριβώς το πνεύμα του Αριστοτέλη, καθώς στην πραγματικότητα ήταν η *μαζική εκτροπή της Αριστοτελικής δέσμευσης της σκέψης*. Ο σχολαστικισμός αυτός δεν ανοίχθηκε στον οντολογικό υποκειμενισμό των Πλατωνικών ιδεών, κάτι που θα «ξεβόλευε» τον Χριστιανικό δογματισμό του Μεσαίωνα – που και αυτός ήταν μια εκτροπή. Παράλληλα, απέφυγε να έχει πεδία επαληθευσιμότητας της θεωρίας μέσα από την εμπειρία, ώστε να μην λογοδοτεί στα φαινόμενα ερμηνευτικά και αποτέλεσε έτσι έναν δογματικό ολοκληρωτισμό.

Τα «είδωλα» του Βάκωνα και ο «Αιμίλιος» του Ρουσσώ

Μεγάλη σημασία, λοιπόν, είχε η αμφισβήτηση του σχολαστικισμού, που ξεκινάει με τον Ρογήρο Βάκωνα καθώς και άλλους, και η οποία – μεταξύ των άλλων – παίρνει αυτήν τη μορφή της ειδικής αναφοράς των πλανών στα είδωλα, με τις γνωστές τέσσερις κατηγορίες των ειδώλων. [5]

Ο νέος ορίζοντας της εκπαίδευσης ανοίγεται συνδυάζοντας τις κατηγορίες για τα είδωλα με τη διδακτική, τη βιωματική, την εμπειρική μέθοδο, αλλά και τον ανοικτό βιωματικό ορίζοντα που συναντάμε στον «Αιμίλιο» του Ρουσσώ, μαζί με όλες τις ανθρωπιστικές και δημοκρατικές αφετηρίες της παιδείας και της εκπαίδευσης. Έτσι μόνο ανοίγει ο νέος ορίζοντας της εκπαίδευσης. Έτσι διαμορφώνουμε τη μέθοδο και το όραμα της νεωτερικότητας, συμπεριλαμβάνοντας μεγάλες συνεισφορές, όπως αυτή του Κάντ.

Αναφορές:

[1] «Το πρώτο θεώρημα μη-πληρότητας του Γκέντελ δηλώνει ότι: οποιαδήποτε αποτελεσματικά παραχθείσα θεωρία που είναι ικανή να εκφράσει τη στοιχειώδη αριθμητική δεν μπορεί να είναι και συνεπής και πλήρης. Συγκεκριμένα, για κάθε συνεπή, αποτελεσματικά παραχθείσα, τυπική θεωρία που αποδεικνύει συγκεκριμένες αλήθειες βασικής αριθμητικής υπάρχει μία αριθμητική δήλωση η οποία είναι αληθής,¹⁾ αλλά δεν μπορεί να αποδειχθεί από τη θεωρία (Kleene 1967, p. 250)». *Θεωρήματα μη-πληρότητας του Γκέντελ – Βικιπαίδεια.*

[2] ΒΙΚΙΦΘΕΓΜΑΤΑ, Ο Όσκαρ Ουάιλντ (Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde), (16 Οκτωβρίου 1854 – 30 Νοεμβρίου 1900) ήταν Ιρλανδός συγγραφέας και ποιητής.

[3] Αύγουστος Ροντέν – Βικιπαίδεια Ο Αύγουστος Ροντέν (Auguste Rodin, 12 Νοεμβρίου 1840 – 17 Νοεμβρίου 1917) ήταν Γάλλος γλύπτης που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη γλυπτική του 20ου αιώνα με τα έργα του. Αρνήθηκε να αγνοήσει τις ανθρώπινες αδυναμίες και τις περιέγραψε όσο καλύτερα μπόρεσε στην τέχνη του, με ρεαλισμό και δύναμη. Περιέγραψε επίσης και την ερωτική αδυναμία, με πάθος κι ομορφιά. ... Στα 14 χρόνια του εισήχθη στη σχολή *École Impériale de Dessin*, γνωστή και ως *Petit Ecole* (Μικρή Σχολή) σε αντιδιαστολή με την μεγαλύτερου κύρους Σχολή Καλών Τεχνών (*École des Beaux-Arts*), όπου επιχείρησε να σπουδάσει αλλά απορρίφθηκε συνολικά τρεις φορές.

[4] Παντοκράτορας Αστέριος, Ο Νορβηγός μαθηματικός Άμπελ και ο Γάλλος μαθηματικός Γκαλουά. Δυο τραγικές ιστορίες, «Ο Εβαρίστ Γκαλουά (Evarist Galois) γεννήθηκε το 1811 στο χωριό Μπουργκ-λα-Ρεν, νότια του Παρισιού. Το 1828, έδωσε εξετάσεις για την είσοδο του στο Πολυτεχνείο (*École Polytechnique*) αλλά απέτυχε. Έτσι αναγκάστηκε να παρακολουθήσει την *École Préparatoire* η οποία ήταν κατώτερη του Πολυτεχνείου... Την περίοδο αυτή έκανε σημαντικές ανακαλύψεις στη θεωρία των πολυωνυμικών εξισώσεων και υπέβαλλε δυο εργασίες του στην Ακαδημία Επιστημών. Ο διάσημος μαθηματικός Κοσύ εξέτασε τις εργασίες και τις απέρριψε. Δυο χρόνια αργότερα, ο Γκαλουά έδωσε και πάλι εξετάσεις για την είσοδο του στο Πολυτεχνείο αλλά απέτυχε και

πάλι... Παρ' όλα αυτά υπέβαλλε και πάλι τις εργασίες του στην Ακαδημία Επιστημών και κριτής ορίστηκε ο διάσημος μαθηματικός Φουριέ. Για κακή του τύχη, ο Φουριέ πέθανε και οι εργασίες του Γκαλουά χάθηκαν. ... Παρά τη σύντομη ζωή του ο Γκαλουά, όπως και ο Άμπελ, άφησε τη σφραγίδα του στα μαθηματικά με σημαντική συμβολή στη θεωρία των ομάδων».

<http://science.duth.gr/modules.php?name=News&file=print&sid=86>

[5] Βάκωνας Ρογήρος, Νέο Όργανο:

«Τέσσερα είναι τα είδη ειδώλων τα οποία πολιορκούν τον ανθρώπινο νου.

Τα είδωλα της φυλής βασίζονται στην ανθρώπινη φύση και στην ίδια φυλή ή ανθρώπινο γένος. Επομένως, είναι λάθος ότι η λογική είναι το κριτήριο των πραγμάτων. Αντίθετα, όλες οι αντιλήψεις, τόσο της λογικής όσο και του νου, προκύπτουν από την αναλογία με τον άνθρωπο, όχι από την αναλογία με το Σύμπαν.

Τα είδωλα της κρύπτης είναι είδωλα του ανθρώπου ως ατόμου. ... ο καθένας (εκτός από τις παρεκκλίσεις γενικά της ανθρώπινης φύσης) έχει ένα είδος σπηλιάς ή κρύπτης που διαθλά και παραποιεί το φώς της φύσης, είτε εξ αιτίας της προσωπικής και ατομικής φύσης του καθενός είτε εξ αιτίας της διαπαιδαγώγησης, ...της συζήτησης με άλλους ... της αυθεντίας.

Τα είδωλα της Ρωμαϊκής αγοράς. ... που προέρχονται σχεδόν από μια συμφωνία και από τις αμοιβαίες σχέσεις του ανθρώπινου γένους.

Τα είδωλα του θεάτρου. ... που εισχωρούν στην ψυχή των ανθρώπων από διάφορα φιλοσοφικά συστήματα και από τους λανθασμένους νόμους των επιδείξεων.»

Ubaldo Nicola, Ανθολογία της Φιλοσοφίας, 2005, εκδόσεις ΕΝΑΛΙΟΣ, Σελ.215.

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

Ημερομηνία ανάρτησης: 23-07-10

Φωτό: wikimedia